

## OPERA „PROFETULUI DE LA SCORȚENI”

Doctor în istorie, conferențiar universitar **Ion Valer XENOFONTOV**

E-mail: ion.xenofontov@usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5993-1235>

Facultatea de Istorie și Filosofie/Institutul de Istorie, USM

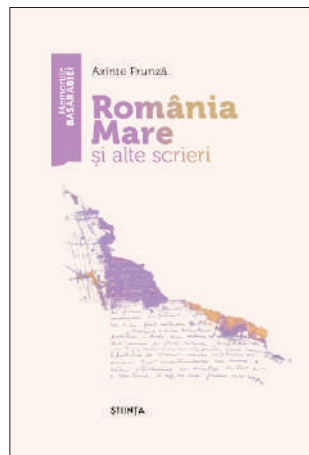
Publicistica și proza basarabeianului Axinte Frunză, valorificate editorial în cartea *România Mare și alte scrieri*, apărută în anul 2024 în prestigioasa colecție „Memoriile Basarabiei” a Editurii Știința, se înscrie în perimetrul redescoperirii personalităților marcante ale spațiului pruto-nistean, a căror soartă și operă sunt practic necunoscute publicului larg al consumatorilor de cultură și spiritualitate românească. Textul ales și îngrijit, precum și studiul introductiv au fost realizate de cercetătorii Mihai Papuc și Eugen-Tudor Sclifos, care au pus în valoare întreaga operă a lui Axinte Frunză cunoscută până în prezent.

Axinte Frunză, contemporanul lui Mihai Eminescu, s-a născut în februarie 1859 în satul Scorțeni, județul Orhei (actualmente, raionul Telenești), fiind un martor direct al unor evenimente epocale, și stângându-se din viață la București în anul 1933.

Rebelul de la Seminarul Teologic din Chișinău a intrat în conflict cu autoritățile imperiale și astfel a fost nevoit să-și finalizeze studiile superioare la Odesa și Kiev. A reușit la sfârșitul anilor 1870 să se refugieze în România și să facă o strălucită carieră didactică în sistemul preuniversitar românesc, fiind profesor suplinitor la Gimnaziul Clasic din Tulcea (1890–1894), apoi profesor la Liceul din Buzău (1894–1897). În 1898, Axinte Frunză a fost numit profesor de limba și literatura latină la Liceul-Internat „Constantin Negruzzi” din Iași, instituție de curând creată (1895) la propunerea reformatorului sistemului educațional românesc, Spiru Haret, fiind și prima calificată drept liceu-model. Acest liceu a dat o pleiadă de personalități de prim rang a culturii românești.

Alături de prodigioasa activitatea didactică, Axinte Frunză s-a manifestat drept un excelent publicist, scriitor, memorialist și traducător. În timpul vieții autorului au apărut doar două lucrări: *România Mare* și manualul *Gramatica limbii române*, cu text paralel rus-român, și două traduceri din opera lui A. Cehov și M. Gorki.

Broșura-manifest *România Mare*, apărută în 1915 și reprodusă în lucrarea recent editată de editura Știința (pp. 30-106), este considerată drept principala



Axinte FRUNZĂ. *România Mare și alte scrieri*.  
Chișinău: Editura Știința, 2024. 552 p.  
ISBN 978-9975-85-263-0.

operă a lui Axinte Frunză. Asemenea lui Constantin Stere, Frunză a fost un filogerman convins, considerând că în timpul Marelui Război România trebuia să se ralieze la Germania și Puterile Centrale pentru a scoate Basarabia de sub influența Imperiului Rus. Tot în *România Mare*, autorul se întreba „unde-s granițele adevărate ale României” (p. 106), prevăzând, totodată, descompunerea Imperiului habsburgic și unirea Transilvaniei cu România. Iar titlul lucrării, lucru de la sine înțeles, a prevăzut realizarea dezideratului național în *Anno Domini* 1918.

În 1909, Axinte Frunză a călătorit la Sfântul Munte, postum fiind editată lucrarea *Munte Athos* (1943). O ediție completată a acestui volum, cu titlul *Un modern la Athos*, a văzut lumina tiparului în 2001, având o introducere de academicianul Virgil Cândea. În volumul îngrijit de editura Știința s-a pus în valoare anume ediția din anul 1943 (pp. 107-301), manuscris, posibil, prezentat la editură de către traducătoarea de limbă franceză Zoe Frunză, soția autorului, militantă politică de stânga (p. 538).

Scrierile publicistice au vizat atitudinea civică. În periodicele de epocă, Axinte Frunză a dat o ripostă manifestărilor jubiliare ale Imperiului Rus referitoare la „Centenarul Răpirii Basarabiei”, articol apărut în

ziarul *Adevărul* din 16 mai 1912 (pp. 302-309). În plină conflagrație mondială, a publicat în revista *Viața românească* (1916) articolul „Libertatea presei și democrația română”. În aceeași revistă a făcut o pledoarie pentru harta etnografică a Basarabiei realizată de Al. Nour (pp. 349-359), produs cartografic finanțat de omul politic conservator Alexandru Margheloman.

Proza, constituită din schițe, nuvele și povestiri, redă portrete psihologice ale românilor, iar stilul literar se apropie de cel al lui Lev Tolstoi, cu descrieri fotografice, realiste. Nu-i erau străine nici stilurile și lecturile din autorii A. Cehov și M. Gorki. Stilul umoristic care îl caracterizează pe Axinte Frunză îl apropie de Ion Luca Caragiale. Cunoașterea enciclopedică e comparabilă cu cea a lui B.P. Hasdeu, fiind, de altfel,

un apropiat al acestuia. A fost redactat de renumitul critic literar George Călinescu. Limbajul literar este unul doct, îmbogățit cu terminologie venită prin filiera limbilor clasice, a limbii latine în mod special. Cartea lui Axinte Frunză, datorită îngrijitorilor volumului, se încheie cu valoroase surse iconografice.

Opera „profetului de la Scorțeni”, Axinte Frunză, reflectă frământările unei generații militante, preocupate mai mult de realizări practice ale unor mari proiecte naționale, scrisul constituind pentru aceștia un manifest-țintă. Opera sa a înființat o platformă pentru alți scriitori care vor beneficia de ceea ce a creat generația unioniștilor, elan frânt însă în urma includerii României în sfera de influență a Uniunii Sovietice.



Ghenadie Jalbă. *Stăpâna oglinzilor*, 2018, ulei, pânză, 133,5 × 151,5 cm.  
Ciclul „Lumea oglinzilor strâmbe”. Colecția Muzeului Național de Artă al Moldovei.